

SEANCES DU LUNDI 22 MAI 1989
VERGADERINGEN VAN MAANDAG 22 MEI 1989ASSEMBLEE
PLENAIRE VERGADERINGSEANCE DU SOIR
AVONDVERGADERING

SOMMAIRE:

PROPOSITION DE LOI (Discussion et vote réservé):

Proposition de loi instituant un référendum consultatif sur l'attribution d'une mission constituante au Parlement européen.

Discussion générale (Reprise). — *Orateurs*: M. Tobback, ministre de l'Intérieur, de la Modernisation des Services publics, et des Institutions scientifiques et culturelles nationales, M. Dierickx, p. 2328.

Discussion des articles:

A l'article 1er: *Orateurs*: MM. Erdman, Moens, p. 2333.

A l'article 2: *Orateur*: M. Erdman, p. 2336.

A l'article 3: *Orateur*: M. Erdman, p. 2336.

A l'article 5: *Orateur*: M. Erdman, p. 2337.

Vote réservé. — *Orateurs*: M. le Président, M. Erdman, p. 2337.

Reprise du vote nominatif resté sans résultat, p. 2338.

INHOUDSOPGAVE:

VOORSTEL VAN WET (Beraadslaging en aangehouden stemming):

Voorstel van wet tot instelling van een consultatieve volksraadpleging over het geven van een grondwetgevende opdracht aan het Europees Parlement.

Algemene beraadslaging (Hervatting). — *Sprekers*: de heer Tobback, minister van Binnenlandse Zaken, van de Modernisering van de Openbare Diensten, en van de Nationale Wetenschappelijke en Culturele Instellingen, de heer Dierickx, blz. 2328.

Beraadslaging over de artikelen:

Bij artikel 1: *Sprekers*: de heren Erdman, Moens, blz. 2333.

Bij artikel 2: *Spreker*: de heer Erdman, blz. 2336.

Bij artikel 3: *Spreker*: de heer Erdman, blz. 2336.

Bij artikel 5: *Spreker*: de heer Erdman, blz. 2337.

Aangehouden stemming. — *Sprekers*: de Voorzitter, de heer Erdman, blz. 2337.

Hervatting van de onbeslist gebleven naamstemming, blz. 2338.

PRESIDENCE DE M. SWAELEN, PRESIDENT
VOORZITTERSCHAP VAN DE HEER SWAELEN, VOORZITTER

M. Mouton, secrétaire, prend place au bureau.
De heer Mouton, secretaris, neemt plaats aan het bureau.

Le procès-verbal de la dernière séance est déposé sur le bureau.
De notulen van de jongste vergadering worden ter tafel gelegd.

La séance est ouverte à 20 heures.
De vergadering wordt geopend te 20 uur.

VOORSTEL VAN WET TOT INSTELLING VAN EEN
CONSULTATIEVE VOLKSRAADPLEGING OVER HET
GEVEN VAN EEN GRONDWETGEVENDE OPDRACHT
AAN HET EUROPEES PARLEMENT

Hervatting van de algemene beraadslaging

Bespreking van de artikelen

Aangehouden stemming

PROPOSITION DE LOI INSTITUANT UN REFERENDUM
CONSULTATIF SUR L'ATTRIBUTION D'UNE MISSION
CONSTITUANTE AU PARLEMENT EUROPEEN

Reprise de la discussion générale

Examen des articles

Vote réservé

De Voorzitter. — Wij hervatten de algemene beraadslaging over het voorstel van wet tot instelling van een consultatieve volksraadpleging over het geven van een grondwetgevende opdracht aan het Europees Parlement.

Nous reprenons la discussion générale de la proposition de loi instituant un référendum consultatif sur l'attribution d'une mission constituante au Parlement européen.

Het woord is aan minister Tobback.

De heer Tobback, minister van Binnenlandse Zaken, van de Modernisering van de Openbare Diensten, en van de Nationale Wetenschappelijke en Culturele Instellingen. — Mijnheer de Voorzitter, het was niet mijn bedoeling in dit debat het woord te voeren na mijn korte uiteenzetting van donderdag 11 mei waarin ik nogmaals heb gewezen op de praktische problemen die gepaard gaan met de eventuele realisatie van dit wetsvoorstel indien het wordt aangenomen.

Een eerste verschil in appreciatie met de heer Dierickx betreft het feit dat via de pers heel wat onnauwkeurigheden werden

verspreid en dat in een bepaalde pers stemming werd gemaakt voor dit voorstel aan de hand van halve waarheden en hele leugens. Bovendien kwam in dit debat mijn houding ten opzichte van dit wetsvoorstel zo vaak en op een dergelijke karrikaturale manier aan de orde dat ik mij genoopt voel daarop uitgebreid te reageren.

Om te beginnen wil ik herhalen dat ik niet zal spreken over de grond van de zaak. De regering heeft van bij de aanvang van dit debat, bij monde van mijn collega van Buitenlandse Betrekkingen, verklaard dat zij ten opzichte van dit voorstel geen standpunt wenst in te nemen. Ik zal dat dus ook niet doen.

Het moet mij echter van het hart dat het blijkbaar niet veroorloofd is — misschien is dit de diepere politieke betekenis van dit wetsvoorstel — de Europese geiten te scheiden van de Europese bokken en een voedingsbodem te zoeken om goede Europeanen te scheiden van slechte, en de echte Europeanen van de onechte. Het is blijkbaar — zoals ook mijn collega van Buitenlandse Betrekkingen heeft ervaren in de commissie voorgezeten door mevrouw Hanquet — niet toegelaten enige bedenking te maken over de opportuniteit van dit voorstel of de al dan niet vermeende anticonstitutionele aspecten ervan te bespreken zonder dat sommigen onmiddellijk — zoals ik bij de aanvang van de vergadering heb ervaren — er tot en met Chinese toestanden bijseuren om aan te tonen dat de tegenstanders van dit voorstel in de grond sluikse tegenstanders zijn van de democratie. Aan deze geestelijke terreur wil ik mij niet onderwerpen.

De heer Dierickx. — En de administratieve terreur?

De heer Tobback, minister van Binnenlandse Zaken, van de Modernisering van de Openbare Diensten, en van de Nationale Wetenschappelijke en Culturele Instellingen. — Daar zal ik het straks over hebben, mijnheer Dierickx. Wij zullen nagaan wie zich met administratieve terreur inlaat.

Ik herhaal: inzake de grond van de zaak, wens ik alleen principieel duidelijk te stellen dat het onaanvaardbaar is — en ik voel me als vertegenwoordiger van de regering tekort gedaan — dat wie de euvelen heeft om, zoals de minister van Buitenlandse Betrekkingen, enig bezwaar te formuleren, ook al is het dan voorzichtig, over de opportuniteit van dit voorstel, onmiddellijk wordt afgeschilderd niet alleen als de slechte Europeanen, maar bovendien ook als de slechte democraat die op het

plein van de Hemelse Vrede niet aan de goede kant staat. Op die toon is het debat vanmiddag begonnen.

Als minister, verantwoordelijk voor de organisatie van de Raad van State, verbaast het me enigszins dat eminente juristen een verrassend argument hebben gebruikt. Vermits de Raad van State voor de zoveelste keer hetzelfde advies geeft en dus coherent is met zijn vroegere visie, vindt men dat dit advies in feite geen belang heeft. Men mag dus maar eenmaal beweren dat twee en twee vier is. Als men dat een tweede keer beweert, heeft dat geen belang meer.

M. Lallemand. — On n'est plus surpris par le résultat. Si vous répétez trois fois que deux plus deux font quatre, la troisième fois vous n'avez plus de surprise.

M. Tobbacq, ministre de l'Intérieur, de la Modernisation des Services publics, et des Institutions scientifiques et culturelles nationales. — Il est exact, monsieur Lallemand, que la troisième fois, l'effet de surprise a disparu, mais cela ne donne pas encore d'argument valable à ceux qui n'aiment pas que l'on répète que deux plus deux font quatre, parce qu'ils souhaiteraient que cela fasse cinq.

M. Poulet. — C'est exactement le contraire. Si, pour la troisième fois, le Conseil d'Etat affirme que deux et deux font cinq, on en prend l'habitude.

M. Tobbacq, ministre de l'Intérieur, de la Modernisation des Services publics, et des Institutions scientifiques et culturelles nationales. — Vous avez parfaitement raison, monsieur Poulet, mais je ne désire pas entrer dans ce débat.

D'autres orateurs, comme M. Wintgens, ont également raison lorsqu'ils déclarent que nous ne sommes pas encore tout à fait soumis à un système de gouvernement des juges et que, par conséquent, la Chambre et le Sénat sont totalement libres d'apprécier les arguments du Conseil d'Etat.

Je suis cependant surpris, dans l'argumentation que je viens d'entendre, par le fait que l'on invoque la répétition et la cohérence des avis du Conseil d'Etat pour déclarer qu'ils sont devenus inintéressants.

En tant que responsable du bon fonctionnement du Conseil d'Etat sur le plan pratique, et non pas sur le fond, je me permets d'attirer l'attention du Sénat sur ce que je considère comme une certaine incongruité.

Ik wil de woorden van De Zwijger in herinnering brengen: «Point n'est besoin d'espérer pour entreprendre ni de réussir pour persévérer.»

Ik zal dus nogmaals pogen de leden van de Senaat te overtuigen van een bijzonder prozaïsch probleem dat zeer laag bij de grond is, om niet te zeggen platvloers.

Als de Senaat dit voorstel goedkeurt en ook de Kamer het zou aannemen, dan moet u mij de remedie en de middelen aan de hand doen om het uit te voeren. Ik veroorloof mij niet te zeggen dat het onuitvoerbaar is, maar ik voel mij in alle deemoed onbekwaam om het uit te voeren.

De heer de Clippele. — Dan moet u ontslag indienen.

De heer Tobbacq, minister van Binnenlandse Zaken, van de Modernisering van de Openbare Diensten, en van de Nationale Wetenschappelijke en Culturele Instellingen. — Waarom niet? Als u vindt dat het nodig is, sta ik ter beschikking van de Senaat. Dat heb ik reeds gezegd. U moet echter niet dadelijk valse hoop koesteren. (*Gelach.*) Ik vind het inderdaad een logische consequentie, maar u moet niet vragen dat ik ontslag neem zonder eerst gewaarschuwd te hebben.

Ik heb daarstraks al horen anticiperen op een zeer terecht bezwaar, dat indien de meerderheid — welke ook deze meerderheid is — wil dat er een referendum — noem het als u wil een consultatieve volksraadpleging — wordt gehouden ter gelegenheid van de verkiezingen van 18 juni, zij daaraan tijd had

moeten beginnen. Ik geloof de heer Dierickx op zijn woord — dat hoeft geen gewoonte te worden — maar ik begrijp niet waarom men niet in december met het voorstel is begonnen. Er is waarschijnlijk weinig in ons koninkrijk en in de wereld waarvoor ik onschuldig kan pleiten, behalve voor het feit dat men met de bespreking half april is begonnen.

De heer Dierickx. — 21 maart!

De heer Tobbacq, minister van Binnenlandse Zaken, van de Modernisering van de Openbare Diensten, en van de Nationale Wetenschappelijke en Culturele Instellingen. — Goed, 21 maart! U ziet het, mijnheer Dierickx, ik geloof u op uw woord. Als u mij zegt op 21 maart, dan was het op 21 maart.

De heer Luyten. — Dat was zijn lenteboodschap.

De heer Tobbacq, minister van Binnenlandse Zaken, van de Modernisering van de Openbare Diensten, en van de Nationale Wetenschappelijke en Culturele Instellingen. — Het was veel verrassender dan een lenteboodschap. Het ging om het fenomeen «een nieuwe lente, een nieuw geluid». U zegt echter dat het voorstel reeds in behandeling was in december.

De heer Dierickx. — Het was in bespreking.

De heer Tobbacq, minister van Binnenlandse Zaken, van de Modernisering van de Openbare Diensten, en van de Nationale Wetenschappelijke en Culturele Instellingen. — Ik denk dat u over iets anders praat. Het voorstel dat ik op mijn kabinet heb gekregen dateert van eind februari. Mijnheer de Voorzitter, ik ken het reglement van de Senaat niet zo goed — mettertijd zal dat beteren — maar ik weet niet hoe men met de bespreking van een voorstel in december kan beginnen als het pas einde februari wordt ingediend. U moet mij niet geloven, maar ik heb werkelijk aandacht voor wat de Senaat doet. Ik verwachtte sommige problemen en de voorzitter van de commissie voor de Binnenlandse Aangelegenheden kan dit getuigen. Ik heb mijn kabinet de opdracht gegeven om alle wetsvoorstellen zowel in Kamer als in Senaat ingediend van de oppositie en van de meerderheid, van individuen en van groepen te bestuderen en de consequenties ervan na te gaan, nog vóór wij het wetsontwerp op de Europese verkiezingen hebben ingediend. Zo hebben we in de Kamer rekening gehouden met het voorstel-Perdieu en hebben wij het voorstel-Bertouille in een ontwerp omgezet.

Op dat punt waren wij voorbereid. De heer Dierickx heeft maar de helft van de werkelijkheid verteld. Op dit ogenblik — sommigen zijn daar misschien gelukkig mee — ben ik geen lid meer van de kamercommissies. Ik ben trouwens nooit lid geweest van die bepaalde adviescommissie.

Eind februari, nadat het wetsvoorstel van de heer Dierickx in de Senaat was ingediend, heb ik een advies ontvangen van het adviescomité «Europa» van de Kamer.

In dat adviescomité kunnen alle partijen van het Europees Parlement zich laten vertegenwoordigen. In de resolutie die achteraf, half maart, werd geamendeerd door mevrouw Vogel, mevrouw Corbisier en de heer Simons staat in de derde paragraaf dat er geen referendum nodig is. (*Onderbrekingen van de heer Dierickx.*) Ik neem aan, mijnheer Dierickx, dat u niet graag heeft dat ik chronologisch citeer, maar ik heb hier eerlijkheidshalve gezegd dat het voorstel half maart werd geamendeerd. Maar tussen het indienen van uw referendumvoorstel en de amendering besluit het adviescomité «Europa» van de Kamer met unanimité van alle aanwezigen tot de aanvaarding van een voorstel van resolutie aan de Kamer waarvan de derde paragraaf luidt: «Dat gezien de standpunten van alle Belgische partijen geen volksraadpleging nodig is.»

Van eind februari tot half maart — het ogenblik dat mevrouw Corbisier, door andere leden gesteund, het probleem opnieuw ter sprake brengt — kan ik als minister van Binnenlandse Zaken leven met de overtuiging dat men het er unaniem over eens is dat er geen voorstel zal worden aanvaard waarbij een referen-

dum zou worden gekoppeld aan de verkiezingen van 18 juni aanstaande.

Pas half maart kwamen sommigen op hun stappen terug. Op dat ogenblik kon ik niet uitmaken of zij de meerderheid zouden halen.

Een aantal leden waren van oordeel dat er wel een referendum moest zijn, dat is hun recht. Men moet mij echter het voordeel van de twijfel laten. Ik kon er immers van uitgaan dat er unanimité was, niet alleen van de kamerleden, maar ook van de Europese parlementsleden van alle partijen, dat er geen referendum nodig was.

De heer Dierickx. — Wanneer werd een resolutie aangenomen? Na amendering of vóór amendering?

U spreekt over het voorstel van resolutie.

De heer Tobback, minister van Binnenlandse Zaken, van de Modernisering van de Openbare Diensten, en van de Nationale Wetenschappelijke en Culturele Instellingen. — Mijnheer Dierickx, een resolutie is aangenomen als ze aangenomen is. Dit is een pleonasme, maar u hebt daar blijkbaar behoefte aan. (Gelach.)

Tot het bewijs van het tegendeel — misschien bent u dat aan het leveren — mag ik ervan uitgaan dat in het adviescomité «Europa» de leden, dus ook de leden van uw partij, unaniem een tekst hebben onderschreven waarin wordt bepaald dat er geen referendum nodig is. (Luide onderbrekingen van de heer Dierickx.)

Het begint u te generen. De vanzelfsprekendheid van uw gelijk, geneert u blijkbaar, mijnheer Dierickx.

De heer Dierickx. — Helemaal niet. U spreekt over de resolutie-Van Wambeke.

De heer Tobback, minister van Binnenlandse Zaken, van de Modernisering van de Openbare Diensten, en van de Nationale Wetenschappelijke en Culturele Instellingen. — Moet ik uw opwinding toeschrijven aan het feit dat u mij van leugens beschuldigt.

De heer Dierickx. — U vergist zich.

De heer Tobback, minister van Binnenlandse Zaken, van de Modernisering van de Openbare Diensten, en van de Nationale Wetenschappelijke en Culturele Instellingen. — Ik vergis mij niet. Ik geef alleen een chronologische opsomming van de feiten. Een week nadat u in de Senaat een voorstel indient om een volksraadpleging te organiseren — en u zou voor wat meer coördinatie in uw partij moeten zorgen — stemmen uw partijgenoten in het adviescomité van de Kamer in met een voorstel van resolutie die overigens eenparig wordt aangenomen, om geen volksraadpleging te houden. Veertien dagen later verandert u opnieuw van mening, niet zomaar over een punt — want dat gebeurt in de beste partijen —, maar over iets fundamenteels, waarbij de democratie staat of valt.

Half februari zegt u ja, eind februari zegt u neen en half maart zegt u opnieuw ja. U zult moeten toegeven dat ik en anderen hier in de vergadering even veel tijd mogen hebben om te twifelen.

Het standpunt dat ik verdedig is dat van een minister van Binnenlandse Zaken. Zowel voor de Brusselse verkiezingen als voor de Europese verkiezingen heb ik rekening willen houden met alle wetsvoorstellen die ter tafel lagen. Ik heb ervoor gezorgd dat ze op tijd behandeld werden, op het ogenblik dat het nog nuttig kon zijn, dat er nog uitvoering kon worden aan gegeven. Door allerlei omstandigheden — door sommigen hier terecht aangeklaagd — hebben wij hier slechts zeer laat over het ontwerp over de Europese verkiezingen gestemd. Toen heeft niemand gezegd dat het voorstel-Dierickx c.s. hieraan moest worden gekoppeld.

Toen heeft niemand daaraan gedacht of niemand heeft de goedheid gehad ons daar te willen op wijzen. Aan deze vaststelling wordt echter weinig aandacht geschonken. Plots komt dan het voorstel-Dierickx op de proppen. Het is erg dringend. Als ik zeg dat het te laat komt om uitvoerbaar te zijn, interpreteren sommigen dit als een aanslag op de democratie, ook op de wellevendheid, maar dat is minder belangrijk.

Mag ik u erop attent maken dat ik niet heb gevraagd om gehoord te worden in de commissie voor de Buitenlandse Betrekkingen? De commissie zelf heeft dit gevraagd. Mag ik met een variant op een internationaal thema doen opmerken dat de commissie het belangrijk vindt mij te horen, want zij heeft, naar ik meen, hiermee unaniem ingestemd, ...

De heer Seeuws. — Sommigen met tegenzin weliswaar.

De heer Tobback, minister van Binnenlandse Zaken, van de Modernisering van de Openbare Diensten, en van de Nationale Wetenschappelijke en Culturele Instellingen. — ... met dien verstande echter dat *it will not take no for an answer*. Ik mag dus alleen komen om te zeggen dat het referendum mogelijk is, want indien ik zeg dat het niet mogelijk is, pleeg ik een aanslag op de democratie en ben ik een minister die onoorbare dingen zegt. Ik vraag toch eens even na te denken over de coherentie van deze benadering.

Ik maak van de gelegenheid gebruik om zaken recht te zetten die in het publiek werden rondgestrooid, onder meer door een grote Brusselse krant, en ik neem hierbij de commissieleden tot getuigen.

Je n'ai jamais dit que ce scrutin était ridicule. Dans le cas présent, mes opinions ne concernent que moi, c'est pourquoi je n'ai pas rendu public mon point de vue. Or, je constate qu'un journaliste du *Soir* l'a publié et a donné un compte rendu de ce qui s'est passé au sein de la commission. Selon lui, le ministre Tobback se serait « fait moucher » par le président Spitaels. C'est tout à fait dans le domaine du possible mais, dans ce cas-ci, le président Spitaels n'a pas pris la parole en ma présence. Je me suis mis en rapport avec *Le Soir* pour signaler que je n'avais jamais qualifié ce scrutin de ridicule, mais le journaliste responsable n'a pas eu le fair-play de publier un démenti! En effet, dans notre presse probe et libre, ces choses-là ne se font pas, surtout quand elles peuvent causer quelque embarras. Je souhaiterais faire un sort aux propos qui m'ont été attribués, vraisemblablement à la suite de l'article paru dans la presse, et à ceux que j'ai entendus au cours du débat.

Pour moi, ministre de l'Intérieur, il ne s'agirait que d'un problème de papier et d'imprimerie. Si tel était le cas, Mme Herman aurait raison de le qualifier de problème d'intendance.

Vous n'échapperez pas à la lecture du rapport que j'ai sous les yeux; je ne vous ferai pas ce cadeau! Lorsque je me suis présenté devant la commission, je vous ai déclaré que ce serait presque un miracle si cette proposition était votée dans les deux Chambres le 20 mai. Je n'irai pas jusqu'à dire que je me suis fait huer: ce sont des choses que, contrairement aux députés, les sénateurs ne font pas!

M. Lallemand. — Très bien!

M. Tobback, ministre de l'Intérieur, de la Modernisation des Services publics, et des Institutions scientifiques et culturelles nationales. — Quoi qu'il en soit, la réaction a été assez vive et l'on m'a assuré que cette proposition pouvait être votée pour le 18 mai. A ce jour, cette proposition doit encore être examinée par la Chambre et nous sommes le 22 mai, je vous le rappelle.

Lorsque j'ai affirmé qu'il était impossible d'organiser ces élections en moins d'un mois, certains m'ont répondu que vingt jours suffisaient. En ce qui me concerne, le minimum est de trente-deux jours.

Puis-je me permettre de vous demander quelle sera, à votre avis, la date ultime? Pensez-vous que la date du 18 juin peut encore être retenue pour les élections? A partir de quel moment pourra-t-on conclure que le délai prévu ne sera pas respecté?

Je vous pose ces questions parce que je souhaite vous démontrer qu'il ne s'agit pas du tout d'un problème d'intendance dans le cas présent. C'est également un problème de forme; en effet, pour se prémunir contre l'arbitraire, en matière électorale, les élections se règlent par la loi.

Même au cas où des mesures d'exécution sont réglées par arrêté royal, elles doivent l'être dans les formes prescrites, selon une certaine tradition, avec des garanties afin qu'il n'y ait pas de chipotages dans la façon de présenter les choses, de faire voter, et de convoquer les électeurs.

Si, comme certains le prétendent, ce fait revêt une dimension historique très importante, il faudrait veiller à bien faire les choses.

Après notre réunion, après le vote du texte que vous avez cru nécessaire de modifier, j'ai demandé un nouveau rapport. Avant de vous en donner lecture, je tiens toutefois à préciser que si je n'ai pas écrit moi-même ce texte, j'accepte d'en assumer la responsabilité. J'ajoute que cette note nous vient du directeur des Affaires générales, M. Barthélémy, qui n'appartient pas au SP et qui ne peut donc être soupçonné de quelque pression que ce soit.

Vous constaterez, par ailleurs, que les questions qui y sont posées, s'avèrent assez pertinentes.

« Complémentairement à ma note du 28 avril » — dont je vous ai donné lecture en commission — « et compte tenu des modifications apportées par la commission du Sénat, je vous prie de trouver, en annexe, un certain nombre d'observations concernant la mise en application de la nouvelle version de l'article 2 de la proposition rendant applicables les dispositions de la loi du 23 mars 1989 pour ce qui concerne les électeurs et l'organisation des bureaux électoraux. »

« D'abord, pour ce qui concerne les électeurs, la loi du 23 mars » — que vous avez rendue applicable — « prévoit trois catégories d'électeurs sous certaines conditions: premièrement, les Belges résidant en Belgique; deuxièmement, les Belges résidant dans un Etat membre de la CEE; troisièmement, les ressortissants étrangers d'un Etat membre de la CEE résidant en Belgique. »

« Pour ce qui concerne les Belges résidant en Belgique, il conviendra » — ce n'est déjà plus un problème de papier, d'imprimerie — « de déterminer par arrêté royal la forme de la convocation. » C'est ainsi que l'on participe, à chaque élection, selon le prescrit de la loi.

Le Conseil d'Etat a refusé la première mouture de la loi sur les élections européennes parce que les annexes n'y figuraient pas, ce qui n'est pas aussi anodin qu'il n'y paraît à première vue, et il a donc fallu élaborer les annexes.

« Il faudra déterminer, par arrêté royal, la forme de la convocation. Celle-ci devra être établie dans la langue de l'électeur et comprendra normalement le texte des deux questions de manière que l'électeur connaisse à l'avance, la portée de la consultation pour laquelle il est sollicité. »

Il est à noter que les convocations pour l'élection du Parlement européen sont actuellement en cours d'impression ou sont déjà imprimées. » C'était le 8 mai, voici deux semaines. Il est probable que si la proposition est votée, il faudra procéder à une deuxième expédition, dans des délais extrêmement courts, à plus de 7 millions de Belges!

Le troisième point va vous intéresser: « A Fourons et à Comines-Warmeton, les électeurs auront également le choix du lieu où ils pourront exprimer leur vote. » Enfin, je le suppose car la loi est muette à ce sujet! Faut-il procéder par analogie avec la loi européenne, ce qui devrait poser problème à certains. On conçoit mal qu'un électeur vote dans deux communes différentes. Par exemple, je me demande ce que fera, à la Chambre, M. Detremmerie quand je lui expliquerai que, par analogie, le système de vote sera étendu à Aubel.

Les habitants de Fourons peuvent maintenant voter à Aubel. Le tout est de savoir s'ils participeront au référendum à Aubel également. Ce point n'est précisé nulle part.

« Quatrièmement, les bureaux de vote devront disposer de deux listes d'électeurs. » C'est un détail, mais ces listes doivent être confectionnées pour s'assurer de la participation des électeurs au scrutin.

« Pour les Belges résidant dans un autre Etat membre de la CEE, les bulletins de vote seront envoyés conformément au prescrit de la loi par le bureau spécial, entre le 20 et le 30 mai. » Retarder l'envoi de ces bulletins pour y annexer ceux se rapportant à la consultation, risque de porter préjudice au déroulement des élections européennes. On ne peut agir de la sorte au nom d'un projet qui pourrait être voté. Mais si les bulletins ne sont pas envoyés, les électeurs ne pourront participer au référendum. Or, je suppose qu'ils y ont droit puisque l'article 2 stipule que la loi européenne est applicable. Ces électeurs peuvent donc participer au référendum par correspondance. Dès lors, si une plainte est déposée, quelle sera ma réponse?

Pour les étrangers résidant en Belgique, le problème n'est pas moins aigu. Il s'agit du droit de vote de tous les électeurs. En effet, nous ne pouvons sous-estimer l'importance d'un petit groupe d'électeurs et invoquer des problèmes d'intendance. En fait, il s'agit d'une question de principe. C'est certainement l'opinion de M. Dierckx. En effet, la loi européenne précise que l'étranger résidant en Belgique peut participer aux élections. *Mutatis mutandis*, en application de l'article 2, il devrait pouvoir participer au référendum. Or, je ne suis plus capable de l'organiser puisque tout est prêt.

J'aborde maintenant la question des instructions pour les électeurs. Nous n'en sommes donc pas encore au papier et à l'imprimerie! Je ne vous ferai grâce d'aucun détail car certains ne me font pas de cadeaux. « Les instructions pour les électeurs devraient être annexées à la loi, comme c'est le cas pour les élections européennes. » C'est ainsi que les choses se déroulent; les bourgmestres et les présidents des bureaux de votes peuvent en témoigner. Ces instructions doivent normalement déterminer comment l'électeur peut voter — encore une question d'intendance! — et quand le vote est valable ou nul, ce qui est plus important.

Il convient également de mentionner que le vote est facultatif, par exemple, car le public doit en être informé. Ces données sont habituellement reprises au verso des lettres de convocation, mais nous ne disposons plus de celles-ci. Si l'on en confectionne des nouvelles, le texte des instructions devra être imprimé au verso, ce qui suppose que l'arrêté royal soit pris et soumis à la signature du Roi à qui je devrai signaler qu'il ne dispose que d'une heure pour ce faire, puisque vous l'aurez décrété.

En principe, les règles en matière de validité ou de nullité des bulletins sont déterminées par la loi. Les règles relatives aux élections européennes ne peuvent être appliquées à la consultation projetée. Comme me le faisait remarquer, à juste titre, l'un des fonctionnaires de mon cabinet, la proposition de loi est muette à cet égard. Vous m'accorderiez sans doute le pouvoir spécial de remédier à cette situation! (*Sourires.*)

En ce qui concerne le vote par procuration; le modèle de procuration est lui aussi déterminé par arrêté royal.

Permettez-moi de vous faire remarquer, en ce qui concerne les divers arrêtés royaux, que la précédente loi qui a été votée en la matière m'oblige à consulter le Conseil d'Etat.

Toutes ces formalités sont contraignantes, mais en matière électorale et plus particulièrement sur cette question que l'on qualifie d'historique, sachez que je respecterai rigoureusement la loi.

Un arrêté royal devra donc déterminer que les règles de procuration prévues pour les élections européennes s'appliquent à la consultation et que le modèle est valable.

Les modèles du bulletin de vote devraient être annexés à la loi. Ils ne peuvent être dérivés de ceux annexés à la loi du 23 mars 1989. Cette éventualité a été examinée, mais elle est impossible.

Je vous rappelle qu'en application de l'article 128, dernier alinéa, du Code électoral, trois types de bulletins doivent être prévus — j'attire spécialement l'attention de Mme Herman sur ce point — à savoir : un bulletin unilingue français et un bulletin unilingue néerlandais pour les communes unilingues et un bulletin bilingue français-néerlandais ou français-allemand pour les communes à facilités.

Sans me prononcer sur le fond du problème, je souligne que la question d'un recensement linguistique, fût-il subreptice, a toujours soulevé de grandes passions dans notre pays.

Supposons que cette loi soit votée et soit rendue applicable par arrêté royal. Les bulletins devraient être imprimés au niveau provincial — les provinces et les communes sont également concernées — comme c'est le cas pour les élections européennes. La loi doit également fixer, mais elle ne le fait pas, les dimensions et la présentation des bulletins. Le renvoi à l'article 128 du Code électoral paraît inadéquat pour cette consultation.

Où doivent, par exemple, se trouver les cases de vote par rapport au texte des questions ? Dans le cas de bulletins bilingues, n'y a-t-il des cases de vote qu'en regard du texte de chaque question, ce qui impliquerait deux cases pour les réponses positives et deux autres pour les réponses négatives ? Serait-il plus adéquat de prévoir des cases en regard de chaque texte, c'est-à-dire quatre cases pour les réponses positives et quatre autres pour les réponses négatives ?

Ces détails semblent ridicules. Cependant, après la consultation et consécutivement à une mauvaise disposition des cases, certains pourraient tirer des conclusions à caractère linguistique et m'interpeller à ce propos.

Je refuse ce cadeau empoisonné consistant à me faire assumer seul ce mandat, sans l'aide ou le conseil du législateur. Il s'agit, vous en conviendrez, d'une proposition.

Je pense avoir le droit d'attirer votre attention sur certains problèmes qui dépassent quelque peu l'intendance et qui devraient être réglés afin que non seulement le scrutin se déroule correctement, mais aussi que les résultats soient valables et inattaquables.

Dans les conditions actuelles, le scrutin serait sans doute plus facilement historique que correct et inattaquable.

Je signale notamment que pour toutes les élections précédentes, y compris les élections européennes, la couleur des bulletins a dû être fixée par le biais d'un arrêté royal. Je l'ignorais, je l'avoue, lorsque je fus appelé à diriger le département de l'Intérieur.

En ce qui concerne l'organisation des bureaux, les subtilités de mon administration supposent, mais ce n'est pas explicitement dit, qu'en vertu de l'article 2 de la proposition, une urne supplémentaire doit être installée dans chaque bureau de vote.

Il est également supposé qu'un seul tirage au sort interviendra pour le dépouillement des résultats des deux élections, mais cette précision ne figure nulle part.

Un arrêté royal — un de plus — doit fixer l'heure à laquelle le dépouillement peut commencer. Il doit mentionner si l'heure est la même que celle choisie pour le dépouillement des bulletins de vote des élections européennes.

Un point important, non précisé par la loi, est la définition de l'ordre dans lequel les bulletins doivent être classés. A première vue, il peut y avoir quatre types de vote : réponse positive à la première question, négative à la seconde, positive aux deux questions, réponse négative à la première question, positive à la seconde, négative aux deux questions. Il semble normal que les troisième et quatrième réponses soient classées ensemble. Est-ce cependant bien la volonté du législateur ? Je ne me sens pas habilité à l'interpréter.

Le processus de fonctionnement des bureaux électoraux serait le suivant — j'utilise le conditionnel car je ne possède pas encore le texte de support — : les votes se dérouleraient de 8 à 13 heures et le dépouillement commencerait à 19 heures. Cette dernière précision n'est cependant pas encore fixée. La première centralisation des résultats interviendrait dans les bureaux de cantons

et la deuxième aurait lieu dans les bureaux de provinces. Enfin, comme prévu pour le déroulement des élections européennes, les bureaux de collège pourraient commencer leur travail. On comprend cependant mal le rôle de ces derniers qui ne consisterait qu'à distinguer les votes néerlandophones, francophones et peut-être allemands. On pourrait concevoir — mais ce n'est qu'une hypothèse — que les résultats centralisés à la province soient directement transmis au ministère de l'Intérieur.

Il y aurait alors dérogation à la loi européenne que vous déclarez applicable dans votre article 2.

En ce qui concerne les procès-verbaux, de nouveaux modèles devraient être définis puisque ceux relatifs aux élections européennes le sont déjà. La loi devrait en préciser le contenu comme le prescrivent les articles 147 et 156 du Code électoral. Si la proposition est adoptée, ces points restent à déterminer.

En matière de coûts, une dizaine de millions seraient à charge de l'Etat, le nombre d'électeurs étant de sept millions deux cent mille. Les frais d'impression et d'envoi des convocations ainsi que ceux relatifs à l'impression des bulletins étant à charge des communes, ce problème ne concerne dès lors pas directement le département de l'Intérieur. Le coût d'envoi des bulletins peut être estimé à environ quatre millions et, sans compter l'effort supplémentaire demandé au personnel, le coût global, à charge des communes, serait de l'ordre de 30 millions, somme tout à fait négligeable pour la plupart d'entre elles ! Je ne m'appuie donc pas sur des problèmes d'imprimerie — qui ne représentent qu'un des facteurs — pour affirmer que le règlement de cette question est impossible.

Vous comprendrez, je crois, monsieur Dierickx, que je ne puis engager des dépenses pour lesquelles je ne possède pas le premier franc dans mon budget. Pour me libérer de cette charge, je pourrais, comme me l'a suggéré un collègue, il y a un instant, poser au Conseil des ministres la question de savoir s'il appartient bien au ministre de l'Intérieur d'organiser ce référendum, ce qui permettrait à un autre ministre de démissionner à ma place, conseil qui m'a été donné tout à l'heure. En effet, ma fonction veut que j'organise des élections, mais aucune législation ne prévoit que je doive organiser des consultations populaires.

Puisque, d'une part et de toute façon, on ne respectera pas de nombreuses prescriptions prévues pour les élections et considérées comme des garanties démocratiques assurant leur déroulement régulier et, puisque d'autre part, l'on demande au ministre de l'Intérieur de régler ce problème pour le mieux, pourquoi ne pas demander au ministre de la Défense nationale d'organiser ce référendum ? Quant à moi, j'avoue que je me sens totalement incapable d'accomplir ce miracle.

Mme Delruelle-Ghobert. — Démissionnez alors !

M. Tobback, ministre de l'Intérieur, de la Modernisation des Services publics, et des Institutions scientifiques et culturelles nationales. — Ainsi que le disait Marc Antoine Pierson dans cet hémicycle, je suis sûr d'avoir réussi à vous convaincre, mais je suis absolument certain que je ne changerai pas le vote de la plupart d'entre vous. (*Applaudissements.*)

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer Dierickx.

De heer Luyten. — Derde keer goede keer !

De heer Dierickx. — Mijnheer de Voorzitter, het antwoord van de minister was overrompeld, maar wij zijn niet overrompeld. Het is jammer dat er in een democratie met dergelijke argumenten wordt gewerkt.

Mijnheer de minister, u heeft gezegd dat mijn fractie medeverantwoordelijk is voor de eerste versie van de resolutie. Ik wils erop dat het reglement van de Kamer bepaalt dat noch Ecolo, noch Agalev in deze commissie vertegenwoordigd is en stemrecht heeft.

De heer Tobback, minister van Binnenlandse Zaken, van de Modernisering van de Openbare Diensten, en van de Nationale Wetenschappelijke en Culturele Instellingen. — Mijnheer Dierickx, u gebruikt nu wel eigenaardige methodes om er u uit te werken. Ik heb letterlijk geciteerd uit het verslag van de Kamer, waarin opzettelijk wordt gesproken over het adviescomité dat geen gewone commissie van de Kamer is. In dat verslag staat zwart op wit, en u kunt dat nazien in de stukken, « met unanimité van de aanwezigen ». Men spreekt niet over de stemgerechtigden. U gebruikt hier dus een truc.

Mme Hanquet. — Etaient-ils présents ?

M. Tobback, ministre de l'Intérieur, de la Modernisation des Services publics, et des Institutions scientifiques et culturelles nationales. — Affirmer qu'ils étaient absents serait plus grave encore compte tenu du contexte historique.

De heer Dierickx. — In het verslag staat letterlijk: « Het aldus geamendeerde voorstel van resolutie werd eenparig aangenomen. »

De heer Tobback, minister van Binnenlandse Zaken, van de Modernisering van de Openbare Diensten, en van de Nationale Wetenschappelijke en Culturele Instellingen. — Er staat: « Met unanimité van de aanwezigen. »

De heer Dierickx. — Mijnheer de minister, ik geloof dat ik Nederlands kan lezen. Indien u het wenst, lees ik het ook in de Franse taal voor. Het Gedrukt Stuk 728/3 vermeldt in het Nederlands: « Het aldus geamendeerde voorstel van resolutie werd eenparig aangenomen. » In het Frans lees ik: « La proposition de résolution ainsi amendée a été adoptée à l'unanimité. »

De heer Tobback, minister van Binnenlandse Zaken, van de Modernisering van de Openbare Diensten, en van de Nationale Wetenschappelijke en Culturele Instellingen. — Ze hebben niet neen gestemd. Ze gingen ermee akkoord.

De heer Dierickx. — Mijnheer de minister, ik redeneer met documenten. Dat was een document (728/1) van 10 maart. Het document van 13 maart, stuk nummer 728/2, bevat de amendementen van mevrouw Vogels, mevrouw Corbisier en de heer Simons. Drie dagen later waren die amendementen dus in uw bezit. Op 13 april komt er een nieuwe stemming in het adviescomité, daar dit comité slechts eenmaal per maand vergadert. In het verslag lees ik: « Er werd aldus besloten een duidelijk standpunt over de opportuniteit van een referendum verder te laten uitwerken in de verschillende fracties. Zodoende kan punt 3 van het eerste lid van het voorstel van resolutie geschrapt worden. »

Dat is ook eenparig goedgekeurd. Het gaat hier nog niet om resoluties of documenten waarover in openbare vergadering is gestemd. Het document werd in die zin veranderd in 728/3 en definitief in 728/4, zoals goedgekeurd in openbare vergadering.

De heer Tobback, minister van Binnenlandse Zaken, van de Modernisering van de Openbare Diensten, en van de Nationale Wetenschappelijke en Culturele Instellingen. — Mijnheer de Voorzitter, ik word niet graag leugenachtig gemaakt. Ik had op een bepaald ogenblik de indruk dat ik mij vergiste. Ik citeer uit bladzijde 5 van het verslag van de Kamer nummer 728, 1°, 1988-1989, bespreking in het adviescomité van 7 maart 1989: « In de loop van de bespreking vroeg een lid van het comité zich af of een dergelijke resolutie wel het gewenste politiek gewicht in de schaal zal leggen en of het niet beter is de bevolking de kans te geven zich in een referendum over dat onderwerp uit te spreken. Het antwoord luidde dat de leden die aanwezig waren » — niet de stemgerechtigden — « tijdens de vergadering van het adviescomité van 21 februari 1989 het principe van een dergelijk referendum eenparig hebben verworpen. » De tekst is ter beschikking van de parlementsleden, mijnheer de Voorzitter.

De Voorzitter. — Vraagt niemand meer het woord in de algemene beraadslaging? Zo neen, dan verklaar ik ze voor gesloten en gaan wij over tot de bespreking van de artikelen van het voorstel van wet.

Plus personne ne demandant la parole dans la discussion générale, je la déclare close et nous passons à l'examen des articles de la proposition de loi.

L'article premier est ainsi rédigé:

Article 1er. — Le 18 juin 1989, tous les Belges régulièrement inscrits sur les listes électorales établies pour l'élection du Parlement européen auront la possibilité de répondre par oui ou par non, dans chacune des circonscriptions établies par la loi, aux questions suivantes:

« 1. Estimez-vous qu'il faut procéder à la transformation des Communautés européennes en une Union véritable ?

2. Estimez-vous qu'il faut réaliser l'objectif mentionné dans la première question en confiant au Parlement européen le mandat de rédiger un projet de Constitution européenne à soumettre par la suite à ratification, soit directement par la population, soit par l'intermédiaire des organes compétents des Etats membres de la Communauté ? »

Les questions mentionnées au premier alinéa et le fait que les électeurs auront la possibilité d'y répondre doivent figurer explicitement dans la convocation électorale.

Artikel 1. — Op 18 juni 1989 zullen alle Belgen die regelmatig zijn ingeschreven op de kiezerslijsten opgemaakt voor de verkiezing van het Europees Parlement, de mogelijkheid hebben om, in elke bij de wet opgerichte kieskring, met ja of neen te antwoorden op de volgende vragen:

« 1. Meent u dat de Europese Gemeenschappen omgevormd moeten worden tot een waarachtige Unie ?

2. Meent u dat het in de eerste vraag vermelde doel verwezenlijkt moet worden door aan het Europees Parlement het mandaat te verlenen om een ontwerp van Europese Grondwet op te stellen dat vervolgens ter ratificatie moet worden voorgelegd, ofwel rechtstreeks aan de bevolking, ofwel aan de bevoegde organen van de lid-staten der Gemeenschap ? »

De in het eerste lid vermelde vragen en het feit dat de kiezers de gelegenheid zullen krijgen om erop te antwoorden, moeten op uitdrukkelijke wijze opgenomen worden in de oproeping van de kiezers.

De heer Erdman c.s. stelt volgende amendementen voor:

« A. In het eerste lid van dit artikel, de woorden « 18 juni 1989 » te vervangen door de woorden « de datum van de Europese verkiezingen volgend op die van 18 juni 1989. »

« A. Au premier alinéa de cet article, remplacer les mots « Le 18 juin 1989 » par les mots « A la date des élections européennes qui suivront celles du 18 juin 1989. »

« B. In hetzelfde lid de woorden « alle Belgen » te vervangen door de woorden « al de kiezers voor het Europese Parlement bedoeld in titel I van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europese Parlement. »

« B. Au même alinéa, remplacer les mots « tous les Belges » par les mots « tous les électeurs pour le Parlement européen visés au titre Ier de la loi du 23 mars 1989 relative à l'élection du Parlement européen. »

« C. De aanhef van hetzelfde lid te vervangen als volgt:

« Op ... worden al de Belgen, regelmatig ingeschreven op de kiezerslijsten opgemaakt voor de verkiezingen van het Europese

Parlement, opgeroepen om met ja of neen te antwoorden op de volgende vragen.»

« C. Remplacer la phrase liminaire du même alinéa par ce qui suit :

« Le ... tous les Belges régulièrement inscrits sur les listes électorales établies pour l'élection du Parlement européen seront appelés à répondre par oui ou par non aux questions suivantes. »

« D. In punt 2 van hetzelfde lid, de woorden « dat vervolgens ter ratificatie moet worden voorgelegd, ofwel rechtstreeks aan de bevolking, ofwel aan de bevoegde organen van de lid-staten der Gemeenschap » te doen vervallen. »

« D. Au point 2 du même alinéa, supprimer les mots « à soumettre par la suite à ratification, soit directement par la population, soit par l'intermédiaire des organes compétents des Etats membres de la Communauté. »

Subsidiar:

« In punt 2 van hetzelfde lid, de woorden « dat vervolgens ter ratificatie moet worden voorgelegd, ofwel rechtstreeks aan de bevolking, ofwel aan de bevoegde organen van de lid-staten der Gemeenschap » te doen vervallen, en een punt 3 toe te voegen luidende:

« 3. Meent u dat het ontwerp van Europese Grondwet bedoeld in de tweede vraag moet worden voorgelegd:

- a) Ofwel rechtstreeks aan de bevolking;
- b) Ofwel aan de bevoegde organen van de lid-staten der Gemeenschap? »

Subsidiarement:

« Au point 2 du même alinéa, supprimer les mots « à soumettre par la suite à ratification, soit directement par la population, soit par l'intermédiaire des organes compétents des Etats membres de la Communauté », et ajouter un point 3 libellé comme suit :

« 3. Estimez-vous que le projet de Constitution européenne visé à la deuxième question doit être soumis :

- a) Soit directement à la population;
- b) Soit aux organes compétents des Etats membres de la Communauté? »

Mag ik u verzoeken, mijnheer Erdman, al uw amendementen samen te verdedigen? (Instemming.)

Het woord is aan de heer Erdman.

De heer Erdman. — Mijnheer de Voorzitter, wanneer wij het debat, wat hier een goed debat werd genoemd, maar waar ik mijn persoonlijke bedenkingen bij heb, overlopen dan zijn deze amendementen, zoals ik reeds bij een vorige bespreking heb gezegd, misschien nog de enige redplank om te redden wat er te redden valt.

In mijn amendement A wordt voorgesteld de datum 18 juni 1989 niet aan te houden. Indien het Parlement naar buiten uit, in een materie die zowel de voorstanders als de tegenstanders zo belangrijk achten, aan de zogenaamde volksraadpleging enig gewicht wil geven dan moet zij goed georganiseerd zijn, in de juiste vorm opgemaakt zijn en dan mag zij niet misleidend zijn. De idee is gestart. Daarstraks werd terecht gealludeerd op wat in de Kamer van volksvertegenwoordigers was afgesproken, namelijk dat men zou beraadslagen over het al of niet nuttig zijn van het organiseren van een dergelijke volksraadpleging. Ik stel voor deze niet inderhaast te organiseren, maar op de datum van de volgende Europese verkiezingen.

In amendement B kom ik enigszins tegemoet aan wat de minister van Binnenlandse Zaken zo welsprekend heeft gezegd. Uit analyses van de administratie blijkt dat er problemen zijn omtrent de kiezers. Ik heb nooit begrepen dat de indianers de

volksraadpleging zo nationalistisch hebben beperkt tot de Belgen. Zij maken weliswaar geen enkel onderscheid tussen de Belgen die woonachtig zijn in België en de Belgen die woonachtig zijn in het buitenland. Dat althans strekt hen tot eer.

Maar, *quid* met de derde categorie kiezers die volgens de wet op de Europese verkiezingen bestaat? De arme voorzitters en bijzitters van de stembureaus zullen zeker enthousiasme voor dat bijkomend werk tonen, waarschijnlijk door de wijze waarop zij het referendum beantwoorden. Door afzonderlijke kiezerslijsten zullen zij nog eens onderscheid moeten maken ten aanzien van de enkele Britten en Ieren, de enige twee nationaliteiten die in België voor Belgische kandidaten mogen kiezen en op Belgische kiezerslijsten mogen worden ingeschreven.

Een derde amendement werd behandeld in de fundamentele uiteenzetting van de heer Seeuws. De commissie is inderdaad afgeweken van de oorspronkelijke formule van de indianers waarbij het referendum verplicht was. Ik weet niet precies waarom men daarvan is afgestapt, maar wellicht vreesde men dat het advies van de Raad van State nog strenger zou geweest zijn indien men het verplichtend karakter zou hebben behouden. Er werd een amendement ingediend waarbij de kiezers vrijgelaten werd al dan niet te antwoorden.

De heer Seeuws heeft zeer duidelijk de inbreuken op de stemplicht in welke vorm ook afgewezen; hij heeft de redenen uiteengezet waarom wij enerzijds in geen geval de deur willen openen voor het afbreken van wat door strijd werd verworven en anderzijds de democratische inbreng die aan iedereen zonder onderscheid en zonder eventuele voorrechten werd toegekend willen vrijwaren.

In amendement D wordt gevraagd het laatste deel van de tweede vraag te laten wegvallen. De heer De Belder heeft erop gealludeerd dat in de commissie werd gediscussieerd over de wijze van ratificatie. Men heeft een hybride formule bedacht waarbij rekening werd gehouden met alle mogelijke rechtssystemen in de Europese Gemeenschap. Men spreekt over ratificatie die ofwel rechtstreeks aan de bevolking wordt gevraagd, ofwel aan de bevoegde organen van de lid-staten van de Gemeenschap.

Ik wil niet vooruitlopen op de discussie over de *treaty making power*. De Raad van State — en dat is wellicht het enige origineel deel van het advies — heeft duidelijk verklaard dat dit niet strookt met ons huidig constitutioneel kader. In de toekomst kan wellicht, rekening houdend met de herverdeling van de bevoegdheden en met de vertegenwoordiging van de Gemeenschappen en de Gewesten op internationaal niveau, in het kader van de bespreking van artikel 68 van de Grondwet een andere formule worden uitgewerkt. Vandaag is artikel 68 echter nog steeds van kracht. Het lijkt mij onverantwoord aan de Belgische bevolking te vragen of dit moet worden geratificeerd volgens systemen die zij niet kennen en waarover zij niet worden ingelicht. Het is immers niet uitgesloten dat systemen die in Griekenland, Engeland, Nederland of Italië van toepassing zijn, in aanmerking komen. Kan men daarover eenvoudige vragen stellen waarop men met ja of neen kan antwoorden? Indien dit amendement niet wordt aangenomen, kan er nog grotere verarring ontstaan.

Na de besprekingen in de commissie was ik de mening toegedaan dat het derde deel van de oorspronkelijke vraag in een derde vraag zou worden verwerkt. Men heeft mij nadien medegedeeld dat dit niet het geval was. Eerst zouden de eerste en de tweede vraag worden geformuleerd en het derde deel zou later aan de tweede vraag worden toegevoegd. Zo is het ook gebeurd.

Mocht het amendement inzake het schrappen van die woorden niet worden aanvaard, suggereer ik voor de klaarheid en de duidelijkheid voor de kiezer dit tenminste als een derde vraag te verwerken. Als ik die vraag analyseer — nu kom ik tot het essentiële van het referendum — vraagt men de bevolking of de ratificatie moet gebeuren door de bevolking of door de bevoegde organen. Dit wordt duidelijker als er een derde vraag van wordt gemaakt, waarin terzelfder tijd het onderscheid tussen de twee wijzen van ratificatie wordt gemaakt. Anders zal de misleiding te groot zijn.

Om elk misverstand weg te werken en opdat de heer Dierickx uit de verdediging van mijn amendementen niet afleidt dat ik ben bijgedraaid en voor het referendum ben, herhaal ik nogmaals mijn standpunt: neen aan het referendum, maar in ieder geval tekstverbeteringen opdat de Senaat qua datum, vorm en inhoud de duidelijke boodschap geeft die de kiezer toch mag verwachten. (*Applaus.*)

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer Moens.

De heer Moens. — Mijnheer de Voorzitter, ik wou kort spreken over de woordkeuze van de vragen die bij de raadpleging aan het publiek worden voorgelegd.

De uiteenzetting van de heer Dehousse heeft mij nochtans doen nadenken. Daarom wil ik vooraf een meer algemene opmerking formuleren.

De heer Dehousse citeerde Mao Tse Tung en zei dat een reis van duizend mijl begint met de eerste stap. Dat is waar, op voorwaarde dat die stap in de goede richting gaat. Als het een stap in de verkeerde richting is, zal men het doel van de reis waarschijnlijk nooit bereiken.

Daarom wil ik kort iets zeggen over het onderwerp dat de heer Dierickx zo na aan het hart ligt, namelijk de democratische uitdrukking van de volkswil.

De besluitvorming van het volk moet altijd tot stand komen in een debat, dat wil zeggen met woord en wederwoord. Daarna volgen het opmaken en het tot stand brengen van de beslissing.

De vraag is dan of het voorstel van volksraadpleging een stap in die goede richting is.

Als ik de geschiedenis snel overloop — en wellicht zal u het niet helemaal met mij eens zijn —, is het altijd een kwestie van heen en weer gaan geweest. In de Griekse tijd werd de besluitvorming georganiseerd op de agora, zoals u allicht weet, met woord en wederwoord, argument en tegenargument, zodat de democratie hoogtij vierde. Dat heeft echter niet erg lang geduurd. De koningen hebben de macht naar zich toegetrokken en hebben de besluitvorming aan het hof georganiseerd. Dat was veel minder met woord en wederwoord, maar gelukkig heeft ook dat niet lang geduurd. De omgekeerde slingerbeweging leidde tot het Parlement, waar er opnieuw mogelijkheid was tot debat om, door wederzijdse overtuiging, tot besluitvorming te komen.

Helaas, wij allen hebben meegemaakt dat het parlementaire regime van woord en wederwoord een gedeelte van zijn inhoud heeft verloren. Het spijt ons dat te moeten vaststellen. De media, vooral de televisie, hebben ons een gedeelte van de besluitvorming afgenomen zodat wij niet meer de «voortrekkers» en «beslissers» zijn, maar «volgers» zijn geworden. Wij volgen het mediagebeuren. De democratie is daardoor beslist niet verbeterd.

Ik denk dat de heer Dierickx precies daarom nu met zijn volksraadpleging komt. Hij vindt dat de slinger de andere kant moet uitgaan en dat wij opnieuw aan de mensen afzonderlijk vragen moeten stellen, waarbij de invloed van de media en vooral van de televisie veel minder wordt en iedereen in *âme et conscience* kan uitdrukken wat hij denkt over een klare en duidelijke vraag. Dat kan het toppunt worden van de zogenaamde besluitvorming.

De heer Dierickx. — Geen toppunt.

De heer Moens. — Maar volgens u toch een adequate en moderne uitdrukking van de volkswil.

De heer Dierickx. — Waar bent u bang voor?

Ann. parl. Sénat de Belgique — Session ordinaire 1988-1989
Parlem. Hand. Belgische Senaat — Gewone zitting 1988-1989

De Voorzitter. — Mijnheer Dierickx, de heer Moens beschikt slechts over vijf minuten. Sta hem toe die helemaal te gebruiken en onderbreek hem niet meer.

De heer Moens. — Ik haal het nooit in vijf minuten. In elk geval moet de heer Dierickx goed beseffen dat zijn volksraadpleging precies het tegengestelde is van een debat met woord en wederwoord, dat de kiezer in de isolatie van het kishokje alleen en zonder debat zijn mening moet uitdrukken. Er kan niet, zoals in het Parlement, een besluit worden getroffen na discussie, na een grondige studie van elkaars argumenten en na mekaar van antwoord te hebben gediend.

Ik haal misschien ver uit, maar de ideale vorm van een volksraadpleging is uiteindelijk een *personal computer* bij iedere burger thuis, waar de vragen op het scherm komen, de burger een persoonlijke code heeft en op het juiste knopje duwt om zijn mening in de centrale computer van Binnenlandse Zaken te laten terechtkomen, om zo op de meest eenvoudige manier tot een onbetwistbare uitslag te komen. Dat zet u nu eigenlijk in gang, maar dat hebt u nog niet door. Eigenlijk is dit het begin van een autoritair en bijna facistisch systeem. Maar u heeft dit wel voorzien en u voert als excuus aan dat het huidige voorstel niet zo'n belangrijke aangelegenheid is. Ten eerste gaat het alleen om een consultatieve volksraadpleging. Ten tweede gaat het over een ver van ons verwijderd onderwerp. Het is een ongevaarlijke test en het antwoord heeft niet zoveel belang. We kunnen het deze keer dus wel riskeren. Dit bewijst precies dat u het bij belangrijke zaken waarschijnlijk niet zou aandurven.

Stel u voor dat wij bij volksraadpleging even de volgende vraag zouden stellen. Ik neem de tekst van de heer Dierickx en verander hem op heel weinig punten. De voorstanders van *La Belgique à papa* zouden waarschijnlijk de nu door mij voorgestelde vraag graag horen en ook zij zouden misschien denken dat het antwoord in grote mate «ja» zou zijn, precies zoals u dat ook voor uw referendum schijnt te weten, mijnheer Dierickx. De vraag luidt: «De Belgische Gemeenschappen» — u kent ze — «moeten worden omgevormd tot een waarachtige unie.» Ondanks alle wetten die wij nog niet zo lang geleden hebben goedgekeurd en die de tegengestelde weg opgaan, zullen wij op deze vraag een massaal «ja» krijgen. Alles wat wij in het afgelopen jaar aan wetgevend werk hebben gedaan zou daarmee van tafel geveegd worden, hoewel wij er in meerderheid toch van overtuigd waren dat het goede wetten waren.

En zo kom ik nu tot de tekstuele kant van de zaak. Waarom zou het antwoord op die vraag zo zeker «ja» luiden? Eenvoudig omdat de vraag zo gesteld is dat men er niet «neen» op kan antwoorden. Als in een vraag het positieve woord «waarachtig» staat, dan is het antwoord vanzelfsprekend «ja». Indien men zou vragen de Gemeenschappen om te vormen tot een «onwaarachtige» unie, zou iedereen «neen» antwoorden. Het is het kwalificatieve adjectief bij het woord Unie dat de uitslag bepaalt. Daar heb ik grote bezwaren tegen. Als men de bevolking over een belangrijke aangelegenheid vragen stelt, dan moet de formulering ten minste neutraal zijn en dat is niet het geval. Door in vragen gebruik te maken van het woord *véritable* of «waarachtig» kan de bevolking niet anders dan een positief antwoord geven.

En als de bevolking dan nog wist wat men met «Europese Gemeenschappen» bedoelt, dan had het zin om deze vraag te stellen.

Volgens alle boeken die ik heb geraadpleegd, betekent «Europese Gemeenschappen» alleen en niets anders dan, ten eerste, de Europese Economische Gemeenschap, ten tweede, de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal, ten derde, EURATOM. Dat zijn de drie Europese Gemeenschappen. Nu vraagt men ons die drie Gemeenschappen om te vormen tot een unie.

Is dat het grote democratisch project van de heer Dierickx: van deze drie bureaucratieën één enkele superunie maken? Men kan het niet anders opvatten. Men bedoelt toch niet met de

Europese Gemeenschappen de verschillende volksgemeenschappen? Men bedoelt toch niet de enige «Europese Gemeenschap» die wij nu kennen.

De vraag luidt wel degelijk «Europese Gemeenschappen» en in de gehele traditie van de Europese instellingen betekent dit de drie Gemeenschappen die ik daarnet heb opgesomd. Die wil men nu omvormen tot een unie. Dat zal leiden tot een nog grotere bureaucratisering.

En dat is de inhoud van uw vraag, mijnheer Dierickx, op de keper beschouwd.

De Voorzitter. — Kunt u besluiten, mijnheer Moens?

De heer Moens. — Ik probeer het, Voorzitter. En kom tot de tweede vraag van het referendum.

Zij is zodanig dubbelzinnig geformuleerd dat niemand ze kan beantwoorden. Iedere taalkundige zal het daarover met mij eens zijn. Op het einde van de vraag staat immers dat de Europese Grondwet die eventueel zal worden opgesteld, door de nationale organen kan worden geratificeerd, ofwel door de geëigende lichamen die zij daarvoor bezitten ofwel door een algemene volksraadpleging, dus weer een soort van referendum.

Veronderstel dat een kiezer de volksraadpleging voorstaat, dan zou hij «ja» moeten antwoorden. Indien hij «ja» antwoordt, laat hij toe door het gebruik van «ofwel», «ofwel» dat het gebeurt bij ratificatie door de gestelde lichamen. Dat is het omgekeerde van wat hij wil.

Dus iemand die in feite «ja» wil antwoorden op de tweede vraag, moet eigenlijk «neen» antwoorden.

Hier kom ik terug op wat de heer Dehousse heeft gezegd: «De juiste betekenis van een vraag heeft weinig belang; kijk maar naar een huwelijk, daar wordt ook vaak «ja» geantwoord, terwijl geen van beide partners precies weet wat met dat «ja» wordt bedoeld. Daarmee wordt dikwijls veel meer bedoeld dan alleen maar datgene wat zij op dat ogenblik in het hoofd hebben.» Ik ga akkoord met de heer Dehousse dat men in een huwelijk meer bedoelt dan wat men zegt. Maar, ik heb nog geen enkele huwelijksplechtigheid meegemaakt waarbij men om «ja» te bekomen, «neen» moest zeggen. Dergelijk huwelijk heb ik nog niet meegemaakt. (Applaus.)

De Voorzitter. — De stemming over de amendementen en de stemming over artikel 1 worden aangehouden.

Le vote sur les amendements et le vote sur l'article premier sont réservés.

L'article 2 est ainsi rédigé:

Art. 2. Les dispositions légales relatives aux élections européennes, notamment en ce qui concerne les électeurs, les collèges électoraux, la convocation des électeurs et les opérations électorales seront applicables à cette consultation, sauf en ce qui concerne l'obligation de vote et la sanction.

Art. 2. De wettelijke bepalingen betreffende de Europese verkiezingen, met name wat de kiezers, de kiescolleges, het bijeenroepen van de kiezers en de kiesverrichtingen betreft, zijn van toepassing op deze verkiezingen, met uitzondering van de stemplicht en de sancties.

De heer Erdman c.s. stelt volgende amendementen voor:

«A. Aan het slot van dit artikel, de woorden «met uitzondering van de stemplicht en de sancties» te doen vervallen.»

«A. In fine de cet article, supprimer les mots «sauf en ce qui concerne l'obligation de vote et la sanction.»

«B. In dit artikel, de woorden «de kiescolleges» te doen vervallen.»

«B. A cet article, supprimer les mots «les collèges électoraux.»

Het woord is aan de heer Erdman.

De heer Erdman. — Mijnheer de Voorzitter, het eerste amendement bij artikel 2 is volkomen in overeenstemming met hetgeen ik zoeven heb gezegd: wij wensen niet af te stappen van de stemplicht en de sancties daaraan verbonden. Maar, tengevolge van de wijziging die in de commissie is aanvaard, namelijk de duidelijke verwijzing naar de wetgeving inzake de Europese verkiezingen, is het probleem *in se* nog ingewikkelder geworden. In artikel 2 staat dat de wettelijke bepalingen betreffende de Europese verkiezingen van toepassing zijn, met name, wat de kiezers, de kiescolleges het bijeenroepen van de kiezers en de kiesverrichtingen betreft.

Daarstraks heb ik de minister van Binnenlandse Zaken horen zeggen dat sommige bepalingen van de wetgeving misschien per analogie zullen moeten worden toegepast. Ik daag u bij de ontleding van die wetgeving uit na te gaan wat al dan niet bij analogie kan worden toegepast. Wat de kiescolleges en de kieskringen betreft, stel ik vast dat dit de enige wetgeving is die in drie kieskringen voorziet.

De Raad van State, die in grote mate zijn vroeger advies heeft hernomen, heeft echter geen oog gehad voor moeilijkheden in geval van bevoegdheidsverschuiving naar Gemeenschappen en Gewesten. Indertijd schreef de Raad van State dat het beginsel van de wederzijdse autonomie van de Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten er zich tegen verzet dat de nationale wetgever in een kwestie die tot de bevoegdheid van de componenten van de Staat behoort zou besluiten een volksraadpleging toe te laten, laat staan voor te schrijven. De Raad van State wijst in dat advies voorts op de moeilijkheden die zouden ontstaan doordat er geen kiezerskorps van Gemeenschappen en Gewesten bestaat. Hij wijst ook op de specifieke moeilijkheid voor Brussel.

Ik vraag me af waarom men in dit voorstel dat de hele bevolking wil raadplegen teruggrijpt naar de kieskringen en de kiescolleges. Wil men misschien langs een omweg kiezerskorpsen van Gemeenschappen en Gewesten instellen? Ik stel voor dit debat niet te openen en de woorden kiescolleges te schrappen.

Nu nog een laatste bedenking. In hoeverre is de nationale wetgever op het ogenblik nog wel bevoegd om, zoals de Raad van State in 1984 zei, een volksraadpleging te organiseren die impliciet zou leiden tot een afstand van rechten en bevoegdheden die vandaag al toebehoren aan Gemeenschappen en Gewesten? Denk daarover eens na. Ik kijk met belangstelling uit naar een antwoord. (Applaus.)

De Voorzitter. — De stemming over de amendementen en de stemming over artikel 2 worden aangehouden.

Le vote sur les amendements et le vote sur l'article 2 sont réservés.

L'article 3 est ainsi rédigé:

Art. 3. Le Conseil d'Etat statue en assemblée générale sur les réclamations introduites contre les irrégularités des opérations de la consultation populaire.

La décision sera rendue dans les trente jours.

Art. 3. De Raad van State doet in algemene vergadering uitspraak over de bezwaren die tegen de onregelmatigheden der verrichtingen van de volksraadpleging ingediend worden.

De uitspraak zal binnen dertig dagen geschieden.

De heer Erdman c.s. stelt voor dit artikel te doen vervallen.

M. Erdman et consorts proposent la suppression de cet article.

Het woord is aan de heer Erdman.

De heer Erdman. — Mijnheer de Voorzitter, ik verwijs naar de schriftelijke verantwoording van dit amendement. Ik wil er wel aan toevoegen dat ik mij afvraag hoe men dit probleem gaat oplossen. De Raad van State heeft zich zelfs over deze nieuwe bevoegdheid die hem wordt toegewezen niet uitgesproken, wellicht wegens tijdsgebrek. In de wetgeving op de Europese verkiezingen is de Kamer van volksvertegenwoordigers aangewezen om alle bezwaren op te vangen. Ik begrijp niet hoe degenen die dit voorstel willen goedkeuren, dit probleem zullen oplossen. Ik heb een eenvoudige oplossing: schrap deze bepaling.

De Voorzitter. — De stemming over artikel 3 wordt aangehouden.

Le vote sur l'article 3 est réservé.

L'article 4 est ainsi rédigé:

Art. 4. Le mode de votation, la forme du bulletin de vote, les modalités du dépouillement et toutes autres mesures d'exécution nécessaires seront déterminés par le Roi.

Art. 4. De wijze van stemmen, de vorm van het stembiljet, de modaliteiten van de stemopneming en alle andere vereiste uitvoeringsmaatregelen zullen door de Koning worden bepaald.

De heer Erdman c.s. stelt voor dit artikel te doen vervallen.

M. Erdman et consorts proposent la suppression de cet article.

Het woord is aan de heer Erdman.

De heer Erdman. — Mijnheer de Voorzitter, ik verwijs naar mijn schriftelijke verantwoording.

De Voorzitter. — De stemming over artikel 4 wordt aangehouden.

Le vote sur l'article 4 est réservé.

L'article 5 est ainsi rédigé:

Art. 5. Les résultats de la consultation populaire devront être comptabilisés dans chacune des circonscriptions créées par la loi. Ils seront transmis, ainsi que les procès-verbaux et les bulletins contestés visés à l'article 173 du Code électoral, immédiatement par le bureau principal de l'arrondissement au ministre de l'Intérieur, qui les totalisera et les communiquera au Roi, aux Chambres législatives, aux Conseils communautaires et régionaux et au Parlement européen.

Art. 5. De uitslagen van de volksraadpleging worden opgetekend in elk van de door de wet ingestelde kieskringen. Zij worden samen met de processen-verbaal en de betwiste biljetten bedoeld in artikel 173 van het Kieswetboek, onmiddellijk door het arrondissementshoofdbureau toegezonden aan de minister van Binnenlandse Zaken, die de uitslagen samentelt en ze ter kennis brengt van de Koning, de Wetgevende Kamers, de Gemeenschaps- en Gewestraden en het Europees Parlement.

De heer Erdman c.s. stelt volgend amendement voor:

« In dit artikel, de woorden « worden opgetekend in elk van de door de wet ingestelde kieskringen. Zij » te doen vervallen. »

« A cet article, supprimer les mots « devront être comptabilisés dans chacune des circonscriptions créées par la loi. »

Het woord is aan de heer Erdman.

De heer Erdman. — Mijnheer de Voorzitter, ook voor dit amendement verwijs ik naar de verantwoording. Na de bespreking en de amendering van artikel 5 in de commissie heb ik echter nog een vraag, waarop ik eindelijk een antwoord wil krijgen. Is het de bedoeling met de procedure die in het artikel wordt voorgesteld, namelijk het optekenen per kieskring en de samentelling van de uitslagen, het kiezerskorps per Gemeenschap te bepalen en aldus een indirecte talentelling te organiseren? Een klaar antwoord op deze vraag over dat ene aspect van het hele voorstel zou een tip van de sluier kunnen oplichten en duidelijk maken waarom bepaalde personen dit referendum er absoluut willen doorduwen. (Applaus.)

De Voorzitter. — De stemming over het amendement en de stemming over artikel 5 worden aangehouden.

Le vote sur l'amendement et le vote sur l'article 5 sont réservés.

Art. 6. La présente loi entre en vigueur le jour de sa publication au *Moniteur belge*.

Art. 6. Deze wet treedt in werking op de dag van haar bekendmaking in het *Belgisch Staatsblad*.

— Réservé.

Aangehouden.

De Voorzitter. — De stemming over het voorstel van wet in zijn geheel heeft later plaats.

Il sera procédé tout à l'heure au vote sur l'ensemble de la proposition de loi.

Wij moeten thans stemmen over de aangehouden amendementen en over de aangehouden artikelen.

Nous devons procéder maintenant au vote sur les amendements et articles réservés.

Wij moeten ons eerst uitspreken over het amendement A van de heer Erdman c.s. bij artikel 1.

Nous avons à nous prononcer, en premier lieu, sur l'amendement A déposé par M. Erdman et consorts à l'article premier.

M. S. Moureaux. — Monsieur le Président, nous demandons le vote par assis et levé.

M. le Président. — Monsieur Moureaux, je vous rappelle que le Sénat procède habituellement par vote nominatif. Toutefois, si vous insistez pour que soit appliqué strictement l'article 28 de notre règlement, je crois que, dans l'avenir, on devra faire de même, contrairement à la procédure en usage.

M. Paque. — Sauf s'il y a une demande contraire.

M. le Président. — Il s'agit d'opérer un choix, mais vous avez évidemment le droit de demander le vote par assis et levé, en application dudit article.

M. S. Moureaux. — Personne n'a demandé le vote nominatif.

M. le Président. — Monsieur Moureaux, dans un souci de clarté, je répète que même en l'absence de demande de vote nominatif, il y est habituellement procédé. Toutefois, dans le cas présent, comme vous demandez l'application stricte du règlement, nous allons passer au vote par assis et levé.

Het woord is aan de heer Erdman.

De heer Erdman. — Mijnheer de Voorzitter, indien men het reglement strikt wil toepassen, dan wil ook ik verwijzen naar artikel 52, lid 4, van het reglement. Ik betwijfel immers dat het quorum bereikt is.

M. le Président. — Je vous donne lecture de l'article 52:

«Lorsqu'un vote doit avoir lieu par assis et levé soit sur des motions clôturant un débat, soit sur des articles d'un projet ou d'une proposition de loi, soit sur des amendements ou sous-amendements auxdites motions ou articles et que la majorité des membres du Sénat ne sont pas présents, tout membre peut en demander le renvoi à une prochaine séance. En cas de doute, le président fait procéder à un appel nominal.»

Dans le cas présent, il me semble normal que le Président fasse procéder par appel nominal, puisqu'il y a manifestement doute.

Wij gaan over tot de stemming over amendement A van de heer Erdman c.s. bij artikel 1.

Nous passons au vote sur l'amendement A de M. Erdman et consorts à l'article premier.

— Er wordt tot naamstemming overgegaan.

Il est procédé au vote nominatif.

77 leden nemen deel aan de stemming.

77 membres participent au vote.

Derhalve is het quorum niet aanwezig.

En conséquence, le Sénat n'est pas en nombre.

Aan de stemming hebben deelgenomen:

Ont pris part au vote:

Mme Aelvoet, MM. Anthuenis, Antoine, Baert, Bascour, Bayenet, Mme Blomme, MM. Borin, Borremans, Bosmans, Buchmann, Mme Cahay-André, MM. Capoen, Cerexhe, Clerdent, Collignon, Mme Coorens, MM. Dalem, De Backer, De Belder, Declerck, Decléry, de Clippele, Dehousse, Delloy, Mme Delruelle-Ghobert, MM. Desmedt, de Wasseige, Deworme, Dierickx, Duquesne, Eicher, Erdman, Flagothier, Gevenois, Glibert, Grosjean, Gryp, Guillaume, Mmes Hanquet, Harnie, MM. Henneuse, Henrion, Mme Herman-Michielsens, MM. Hismans, Hofman, Hotyat, Houssa, Janzegers, Lallemand, Lannoye, Larcier, Jean Leclercq, Marchal, Mathot, Minet, Monfils, S. Moureaux, Mouton, Mme Nélis, MM. Paque, Peetermans, Petitjean, Poulain, Poulllet, Saulmont, Spitaels, Sprockeels, Swaelen, Taminaux, Mme Truffaut, MM. Van den Broeck, Vandenhaute, Vandermarliere, Vandersmissen, Van Thillo et Wintgens.

Aan de stemming hebben niet deelgenomen:

N'ont pas participé au vote:

MM. Adriaenssens, Aerts, Appeltans, Arts, Aubecq, Barzin, Belot, Bens, Blanpain, Bock, Bockstal, Boël, Bouchat, Bourgois, Cardoen, Chabert, Claey, Content, Cooreman, Crucke, De Beul, De Bondt, De Bremaeker, De Cooman, De Loo, Deneir, Deprez, De Seranno, Désir, De Wulf, Mme D'Hondt-Van Opdenbosch, MM. Didden, Diegenant, Dillen, Donnay, Dufaux, Egelmeeers, Evers, Evrard, Falise, Garcia, A. Geens, G. Geens, Geeraerts, Ghesquière, Gijs, Hasquin, Hatry, Holsbeke, Kelchtermans, Kenzeler, Langendries, Laverge, Jan Leclercq, Leemans, Lenfant, Mme Lieten-Croes, MM. Lutgen, Luyten, Mainil, Matthys, Mme Mayence-Goossens, MM. Moens, Mommerency, Op 't Eynde, Ottenbourgh, Mme Panneels-Van Baelen, MM. Pataer, Pécriaux, Pede, Pinoie, Priëls, Schellens, Schoeters, Seeuws, Simonet, Mme Staels-Dompas, MM. Stroobant, Suykerbuyk, Swinnen, Tant, Toussaint, Mme Tyberghien-Vandenbussche, MM. Vaes, Valkeniers, Van Aperen, Vandekerckhove, Vanderborcht, Van Eetvelt, Vanhaverbeke, Van Hooland, Vanlerberghe, Van Nevel, Vannieuwenhuyze, Van Rompaey, Van Rompuy, Vanroy, Verhaegen, Verschueren, Waltniel, Weyts et Wyninckx.

Verontschuldigd waren:

Etaient excusés:

MM. de Seny, Noerens et Peeters.

M. le Président. — Mesdames et messieurs, en application de l'article 28 du règlement, je dois suspendre la séance.

Je prie les membres de la commission du Travail parlementaire de bien vouloir se rendre dans mon bureau. Si, à la reprise du vote, le quorum n'est pas atteint, il m'appartiendra de fixer la date d'une nouvelle séance.

Ik verzoek de leden van de commissie voor de Parlementaire Werkzaamheden, zich naar mijn bureau te begeven.

De vergadering is geschorst.

La séance est suspendue.

— De vergadering wordt geschorst te 21 h 40 m.

La séance est suspendue à 21 h 40 m.

Ze wordt hervat te 22 h 10 m.

Elle est reprise à 22 h 10 m.

De Voorzitter. — De vergadering is hervat.

La séance est reprise.

VOORSTEL VAN WET TOT INSTELLING VAN EEN CONSULTATIEVE VOLKSRAADPLEGING OVER HET GEVEN VAN EEN GRONDWETGEVENDE OPDRACHT AAN HET EUROPEES PARLEMENT

Hervatting van de onbeslist gebleven naamstemming

PROPOSITION DE LOI INSTITUANT UN REFERENDUM CONSULTATIF SUR L'ATTRIBUTION D'UNE MISSION CONSTITUANTE AU PARLEMENT EUROPEEN

Reprise du vote nominatif resté sans résultat

De Voorzitter. — Dames en heren, daar de eerste naamstemming onbeslist is gebleven omdat het quorum niet was bereikt, moeten wij opnieuw overgaan tot stemming over amendement A van de heer Erdman bij artikel 1 van het voorstel van wet tot instelling van een consultatieve raadpleging over het geven van een grondwetgevende opdracht aan het Europees Parlement.

Le quorum n'ayant pas été atteint lors du vote nominatif sur l'amendement A de M. Erdman à l'article premier de la proposition de loi instituant un référendum consultatif sur l'attribution d'une mission constituante au Parlement européen, il va être procédé à un nouveau vote.

Le vote commence.

De stemming begint.

— Il est procédé au vote nominatif.

Er wordt tot naamstemming overgegaan.

41 membres participent au vote.

41 leden nemen deel aan de stemming.

En conséquence, le Sénat n'est pas en nombre.

Derhalve is het quorum niet aanwezig.

Ont pris part au vote:

Aan de stemming hebben deelgenomen:

Mme Aelvoet, MM. Anthuenis, Baert, Bascour, Bayenet, Mme Blomme, M. Bosmans, Mme Cahay-André, MM. Capoen, Cerexhe, Collignon, De Backer, Declerck, Decléry, de Clippele, Mme Delruelle-Ghobert, MM. Duquesne, Eicher, Erdman, Glibert, Grosjean, Gryp, Guillaume, Henrion, Mme Herman-Michielsens, MM. Hotyat, Houssa, Janzegers, Lallemand, Larcier, Mathot, Minet, S. Moureaux, Paque, Petitjean, Sprockeels, Swaelen, Van den Broeck, Van Thillo, Waltniel et Wintgens.

N'ont pas participé au vote :

Aan de stemming hebben niet deelgenomen :

MM. Adriaensens, Aerts, Antoine, Appeltans, Arts, Aubecq, Barzin, Belot, Bens, Blanpain, Bock, Bockstal, Boël, Borin, Borremans, Bouchat, Bourgois, Buchmann, Cardoen, Chabert, Claeys, Clerdent, Content, Cooreman, Mme Coorens, MM. Crucke, Dalem, De Belder, De Beul, De Bondt, De Bremaecker, De Cooman, Dehousse, Delloy, De Loor, Deneir, Deprez, De Seranno, Désir, Desmedt, de Wasseige, Deworme, De Wulf, Mme D'Hondt-Van Opdenbosch, MM. Didden, Diegenant, Dierickx, Dillen, Donnay, Dufaux, Egelmeers, Evers, Evrard, Falise, Flagothier, Garcia, A. Geens, G. Geens, Geeraerts, Geveno, Ghesquière, Gijs, Mmes Hanquet, Harnie, MM. Hasquin, Henneuse, Hismans, Hofman, Holsbeke, Kelchtermans, Kenzeler, Langendries, Lannoye, Laverge, Jan Leclercq, Jean Leclercq, Leemans, Lenfant, Mme Lieten-Croes, MM. Lutgen, Luyten, Mainil, Marchal, Matthys, Mme Mayence-Goossens, MM. Moens, Mommerency, Monfils, Mouton, Mme Nélis, MM. Op 't Eynde, Ottenbourgh, Mme Panneels-Van Baelen, MM. Pataer, Pécriaux, Pede, Peetermans, Pinoie, Poulain, Poulet, Priëls, Saulmont, Schellens, Schoeters, Seeuws, Simonet, Spitaels, Mme Staels-Dompas, MM. Stroobant, Suykerbuyk, Swinnen, Taminiaux, Tant, Toussaint, Mmes Truffaut, Tyberghien-Vanden-

bussche, MM. Vaes, Valkeniers, Van Aperen, Vandekerckhove, Vandenhaute, Vanderborght, Vandermarliere, Vandersmissen, Van Eetvelt, Vanhaverbeke, Van Hooland, Vanlerberghe, Van Nevel, Vannieuwenhuyze, Van Rompaey, Van Rompuy, Vanroy, Verhaegen, Verschueren, Weyts et Wyninckx.

Etaient excusés :

Verontschuldigd waren :

MM. de Seny, Noerens et Peeters.

De Voorzitter. — Woensdag, 24 mei 1989 te 14 uur 30, stemmen wij opnieuw over amendement A.

Nous reprendrons ce vote le mercredi 24 mai 1989, à 14 heures 30.

Le Sénat se réunira le mercredi 24 mai 1989, à 14 heures 30.

De Senaat vergadert opnieuw op woensdag, 24 mei 1989, te 14 uur 30.

La séance est levée.

De vergadering is gesloten.

(La séance est levée à 22 h 15 m.)

(De vergadering wordt gesloten te 22 h 15 m.)

2340